

«Село неначе погоріло...»

Павло ПОХОДУН
Член «Просвіти»

НІ, ПИШЕ. Не витримала б душа Великого Кобзаря такої наруги над земляками, яку організувала осканжена більшовицька зграя в українському селі у 1932–1933 роках.

Жителі пустелі говорять: спрага – це частина пекла. Голод – не менша його частина. Та якщо спрага в пустелі – звичайне явище, то страшний голод на благодатних землях в українських селах на початку тридцятих років минулого століття не сприймається розумом. Більшої трагедії, ніж ця, рукотворна, без сумніву, світ не знав. Світ не знав чи не хотів знати і тому, що злочин проти людяності, організований кремлівськими верховодами, вселяю замовчувався. До того ж ситому Заходу було некомфортно прислухатися до страждань українського народу, адже отримував від більшовиків сотні тисяч тонн майже дармового збіжжя в обмін на забезпечення індустріалізації – мілітаризації червоних терористів...

Знаємо з історії, як брати-українці із Західної України (для деякого з наших вони залишаються «бандерівцями») хотіли допомогти голодуючим, хоч і їм нелегко було під Польшею. Якби вони були в складі УРСР, їх теж не минуло б нашествия рукотворного голоду. Перемога поляків і петлюрівців у Галичині й на Волині, під Варшавою в 1920 році цьому завадила. А в 1947 році Західна Україна чим могла рятувала своїх співвітчизників, які приїжджали міняти пожитки на збіжжя. На заході республіки колгоспи тоді ще не зорганізували, бо діяли заборони повстанців: не змогли вивести засіки «посланці радянської влади», як вимели у «східняків». Голод 1947-го – це теж частина геноциду проти українського народу, який комуністи списали на війну та посуху (в 1946 році справді була посуха), проте, як свідчать повідомлення радянських газет тих років, лише на Румунію пішло 30 тисяч вагонів хліба – для розширення «соціалістичного тaborу».

Зовсім не посуха винна в голоді 1932–1933 років. Не було й іншої стихії, яка б погубила врожай. Він був навіть вищий, принаймні в нас, ніж у попередні роки. Цей урожай пішов за кордон, заскладався в засіках диктатури пролетаріату. Під «засіки» були пущені чи не всі церкви, які ще не поруйнували більшовицькі бузувирі. Що не зміщалося чи не встигли вивезти – гнило на станціях під відкритим небом, проте людям не дісталося. Тут сказати: якби була посуха, де б стільки хліба набралось?..

«Червона мітла»

ГОЛОДОМОРУ передували розкуркулення й колективізація. Насильницька лінія партії Леніна була непорушною. Вона активно впроваджувалася в життя насланими «уповноваженими», місцевими активістами, серед яких було немало ледарів і п'яниць. Розкуркулення багатьом із них прийшлося, як манна небесна. В новій хвилі боротьби за «рівність і справедливість» виганяли хазяїв із хат. Самі ж навипередки вселялись у чужі оселі.

Довелось пізніше «відробляти» дармове житло із штричками в руках. Це «пізніше» не забарилось. Із завершенням колективізації в село прийшла набагато більша, страшніша біда. Як колективізували – знаємо теж. Примушували впертих писати заяви під загрозою виселення,

закладали пальці між двері, держали головою вниз над колодязем, вкидали в холодний підвал, садовили на гарячу плиту, заганяли людей під стіл і наказували гавкати, нявкати, доки не зламається (активісти нарегочуються до сліз). Знущались

Фото з доступних інтернет-джерел

над людьми, руйнували століттями вироблений спосіб життя, творячи «новий», «соціалістичний».

1932 року з колгоспів вимели все. Колгоспник не одержав за тяжку працю ні грама хліба, грошей із артілі він і не бачив. Це одна з основних причин голоду. Та якби не було тотального грабежу, не було «червоної мітли», голод був би незрівнянно менший. Адже люди надбали деякі запаси зерна (видавалось до цього колгоспникам на кожного їдока), вдома частину присадібною ділянкою засівали зерновими (у Більську – переважно житою), саджали кукурудзу, грядковина була, худобу тримали (хоч і вирізано її було багато, щоб не вести в колгосп). Та все дочиста забирали активісти. Шматка хліба на столі не залишали. Вигрибали з господарства до зернини, до картоплі. На чорний день люди в селі мали квасолю – відберуть. Навіть сяке-такє вариво перекинуть, виллють на долівку. Так актив «конав» план. Сховати практично неможливо було нічого. Зайдуть бригадою у двір із спеціальними загостреними штирми (безперечно, й інструктаж проходили) – обнишпорять усе.

Між цегляними перегородками в комнах люди ховали вузлики з насінням, тримали надію на рятівну весну – знаходили й там. Шукаючи припаси, примушували людей роздягатись. Декого з «впертих» забирали в «штаб», методи допитів уже були багато раз апробовані.

Бабу Карнетку викликали в «штаб», накиннули: «Чому не конаєш продподаток?» «А чим же каляти, коли нічим», – відповіла старенька. Дивно, люди уміли жартувати і кризь сльози. Судили бабу за зухвальство, не пожаліли її років.

«Мітла» ходила по дворах і колгоспників, й індивідуальників, яких активісти зневажливо називали індусами. На останніх накидали тричі непомірні податки, за невиконання яких показово судили. Був такий Лука Стрілець, один з небагатьох, державсь до кінця, хотілося йому господарювати самому, все порався біля своєї пасіки. Так убийці п'яні активісти гуртом на вулиці, серед білого дня, затагли в терник.

«Нема хліба, нема сала – все комунія забрала»

ЩО ЇЛИ голодні люди – краще не переповідати. Не рятувало це, а часто прискорювало смерть.

Особливо лютував голод навесні 1933 року, коли вже і сонце звало до життя, та несла людям було: вони

вмирали, старі й малі, по хатах і на вулицях. Довго, моторошно вмирали молоді дівчата, бувало виючи нелюдським голосом, порушуючи тишу занімлого, заціпенілого від голоду села. Мабуть, природа їх, майбутніх матерів, не хотіла так легко

яких, щоб врятувати, батьки відвозили на станцію, в місто, і з тугою і розпачем залишали?! Адже і місто жило впроголодь, а на владу надія була одна – смерті.

Донбас прийняв немало втікачів із села, тікали від розкуркулення, від голоду. Тепер їхні діти й онуки геть чисто все забули, набрались чужої юшки...
Рятувались від голоду хто як міг. Міняли пожитки на істівне. Хто мав коштовності, віддавали за безцінок у «Торгсін» (російська назва магазинів торгівлі з іноземцями. – Ред.), аби хоч щось виміняти з продуктів. Орудували на селах банди голодних, виводили вищі худобу, в кого вона ще була. У мого батька розібрали стіжку хліва й вивели корову – сім'я з шести осіб залишилась без корови-годувальниці. Врятувало те, що батько працював біля коней, коням же давали потроху кукурудзяного помелу (люди не удостоїлись

відпускати... Про одну дівчину мій батько розповідав: три дні вила під стіжком, поки не забрали трупарі й ще живу відвезли до ями.

У Мироненковій хаті, по сусідству від мого батька, двоє білявських дітей притулились до свого тата на печі, так у тій позі і залишилися навіки втрюх.

На вулиці Більська Холодівка жінка на прізвисько Бабичка мала п'ятьох синів (чоловік помер раніше від побой активіста Третяка, побив за те, що ненароком колесом підводи наїхав на посів), чотири сини померли від голоду, а один, що залишився живим, бігав зимою босим на

навіть стану робочої худоби), ухитрявся якусь жменю принести додому на оладки, ще й сусіду допоміг вижити.

Весною потрібні були робочі руки. Хто ще міг працювати, брели в колгосп за пайку, адже при умові виконання норми давали 300 грамів хліба з відходів або шмат макухи, та ще й на обід варили баланду. Хто не міг виконати норми, залишався без пайки...

Марія Олексіївна Панченко працювала в той час розсильною в сільраді. «Серце ледве витримувало дивитись на горе і страждання односельців. Пам'ятаю, дзвонять з Опіш-

роботу в колгоспну кузню – застудився і теж незабаром помер. Дожила бабуся віку сама, вже не сповна розуму.

У Котельві (з боку Більська) був такий випадок. Жінка, забачивши ватагу активістів, що підходили до хати, кинулась у колодязь (зимою). Ватага повернула назад (не стала рятувати жінку). Двоє дітей прилипи до вікна й не угледіли, де поділась мати. У холодній і голодній хаті вони були приречені...

Чи краща доля була в тих дітей, якого району, голові сільради Олександрі Руденку, трубка аж розривається від крику: «Мало щось у тебе померлих за останній час у селі, значить, є у людей хліб, погано шукаєте!» – розповідала вона. Такі методи «хлібозаготівлі», безсумнівно, були по всій Україні.

Добре шукали, кляті. У батька Миколи Орленка було семеро дітей, вже пухлі були. Заходять активісти, обнишпорили в який раз господарство – нема ніде нічого. І все ж знайшли в соняшничинній стінці нуж-

ника вузлик захованої квасолі. А як винохали на горіщі купку перегаженої мишами половини, то вже задовольнилися. Не полінилися перевиати.

Івану Хомичу Орленку у час голодомору було лише п'ять років, та добре запам'ятав те лихоліття. Жила сім'я біля кладовища, й видно було, як возили до ями повні вози мерців. Пам'ятає, як спочатку забрали овець, з яких доїли молоко. Малий Ванько вчепився в шерсть любимої овечки, не давав, та полетів від хромового чобота активіста аж під стіну. Потім забрали надбане прядиво, припаси з погребя. Зерна не було, хоч сім'я заробила багато трудоднів у колгоспі. Не залишила нічого «червона мітла», навіть квасоліни.

Вже як нічого було брати, позривали із сплячих на долівці дітей ряднини, а один з активістів кинув недопалок у солом'яну підстилку. Отаке було «конання» планів заготівлі хліба, отак були нацьковані борці за «соціалістичні перетворення» на селі. Випливає висновок: не заготівля хліба було основним завданням творців соціально-етнічного геноциду.

З одинадцяти дітей Орленків пережили лихоліття лише двоє – Ванько та сестра-підліток, якій вдалося навесні добратись до радгоспу. Витримала якось і мати. Старший брат, вже призовного віку, просвердлив із товаришем у конюшні стелю, де зберігалось насіння вико-вівса, набрали й зварили кулішу. Доніс один комсомолець, забрали брата – більше про нього й чулки не було.

Найтяжче було наповесні. Ванько таки на насінні бур'янів дотяг до зелені.

Іван Хомич розповідав, як бригадир Федір Гнида (прізвище незугарне, та чоловік мав розум і серце) на збораз сказав, що треба дати людям кілограмів по три зерна, вони охлягають і вийдуть на роботу. За таку «зухвальсть» не стало бригадира, горварили, що його розстріляли в Полтаві.

Розповідали, як весною бурхлива вода повимивала, повиносила людські кістки, дорослих, а більше дітей – зрозуміло, звідки вони. Не жахалась люди, бо самі були напівтрупи, бродячі тіні.

Не так ті вороги, як добрі люди

ВІРІТЬСЯ й не віряться, що таке в нас коїлось. Тирани душили, нищили свого годувальника. Чужинці у війну не додумались до такого, адже знали, що комусь треба працювати. Рабовласники розуміли: щоб раб працював, його треба нагодувати. Важко вірити – історію нам видавали зовсім іншу. «Нашу історію нам творили вороги. Горе тому народові, який власну історію бере з чужих рук. Вороги добирали цю історію так, щоб навіки лишився рабом», – писав у своєму «Щоденнику» Олександр Довженко.

Далеко не кожному собаку так можна нацькувати, як були нацьковані сталінські активісти. Мій дядько Федір розповідав, як ради дітей став на коліна перед своїм товаришем дитинства Назаром Луценком, просив не забирати останньої, прикорманої від «нюхачів» картоплі. Той і слухати не хотів. Такий був відданий владі, що з хрещеної матері зняв кожух серед дороги, за невиконання податку. У рідного брата, Федота, знайшов невеликий вузлик квасолі – не залишив, не впростили. «Краще, як квасоля буде на підводі, там її ніхто не вкраде», – ще й наслідився.